

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

היכל תשיעי
קובץ שלשלת האור
שער שלישי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

○

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

●

אחרי

(חלק יז — שיחה א)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ואחת לבריאה

מחזור הראשון של לימוד הלקוטי שיחות
שבוע פרשת אחרי-קדושים, ריב אייר, ה'תשפ"א (א)

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2021

by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

אחרי *

ולכאורה הדבר צריך ביאור והסברה: הלא עבודת יום הכיפורים היא בתכלית העילוי, שבה מצטרפות יחד הדרגות העליונות ביותר שבקדושה, הן במקום, הן בזמן והן בדרגות נשמות ישראל (ובסגנון הידוע: עולם שנה נפש⁶): העבודה נעשית בקודש הקדשים, שהוא המקום המקודש בעולם; ביום הקדוש (כפי שהוא נקרא בפי כל), שהוא הזמן הקדוש בשנה; ועל-ידי הכהן הגדול, שהוא הגדול מכל הכהנים, ועליו נאמר⁷ „ויבדל גו' להקדישו קדש קדשים“, היינו שהוא גדול מהם גם בקדושה, וכמו שנאמר: והכהן הגדול מאחיו גו' כי אני הוי' מקדשו⁸.

ואם כן, איך יתכן שדוקא (עבודת) יום הכיפורים מחייב(ת) שהכהן-גדול יהיה נשוי?

התמיהה אף גדולה מזו: אחת ההכנות לעבודת יום הכיפורים (הנשנית במשנה זו עצמה) היא:

החינוך מצוה ערב בתחלתה ובסופה הרי פשוט שזה מ"ע צדדית המוטלת על כה"ג ואי"ז שיית לעבודה. ולא מצינו שיתחייב להיות, נשוי" אלא ביהוב"פ. ובחינוך שם: כ"ג שמינוהו ונבד .. כולן מצווין על הבתולה ואסורין באלמנה. וראה לקוטי שיחות ח"ז ע' 319 בדעת הזהר, עיי"ש.

(6) אשר על ענין ג' בחינות אלו הוא היסוד של ספר יצירה (אור התורה יתרו ע' תתטז ואילך).

(7) דברי הימים"א כג, יג.
(8) אמור כא, יטו. ובתו"כ עה"פ: להגיד מה גרם (לכל דיני כה"ג שבפרשה שם).

א. אודות עבודת הכהן הגדול ביום הכיפורים נאמר (בפרשת אחרי¹): „וכפר בעדו ובעד ביתו“ – ודרשו חז"ל²: „ביתו זו אשתו“, ומזה למדנו שהכהן-גדול ביום הכיפורים חייב להיות נשוי³.

חיוב הכהן-גדול להיות נשוי הוא דין מיוחד שנאמר רק בנוגע ליום הכיפורים, ולא בנוגע לכל השנה; בכל שאר ימות השנה רשאי הכהן גדול להשתתף בעבודה, ואדרבה: בכל משמר ומשמר הוא „מקריב חלק בראש“⁴ – אבל לא מצינו בזה תנאי שהוא צריך להיות נשוי, כביום הכיפורים⁵.

* וסיום מסכת יומא ס"ו ואילך.
(1) טז, ו. וראה לקמן הערה 14.
(2) יומא בתחלתה (במשנה).
(3) כי פלוגתת ר"י וחכמים (במשנה שם) היא רק אם מתקינין לו אשה אחרת שמא תמות אשתו, אבל לכו"ע צ"ל נשוי (אלא שבתו"י יומא שם (ד"ה שמא) מסתפק אם הוא דין לעיכובא, או שבדיעבד לא מיפסל בכך לעבודה).
(4) יומא יד, א (במשנה). יז, ב. וראה צפנת פענח הל' מתנ"ע נח, א.
(5) אף דמ"ע על כה"ג שישא נערה בתולה כו' (רמב"ם הל' איסו"ב פי"ז הי"ג. ספר המצות מ"ע לח) הרי: א) לכמה דעות (ראה תו"י יומא עג, א. תוס' הרא"ש הוריות יב, א) הרי זה לאו הבא מכלל עשה. וכ"מ לשון הרמב"ם בסהמ"צ שם (מדלא כתב שאם לא נשא בתולה עובר בעשה). ב) גם לפי המשמע מדבריו (בהל' איסו"ב שם. ובהל' כלי המקדש פ"ה ה"י) דהוי קום ועשה [וכדעת הרמב"ן אמור (כא, יג) – ראה קנאת סופרים לסהמ"צ שם, חמד"י שם. ולהעיר מצפנת פענח על הרמב"ם איסו"ב שם הי"ד. וראה לשון

נעשות ביום הכיפורים על-ידי הכהן גדול¹⁰. ואף שקדושת יום הכיפורים פועלת גם על העבודות שאינן מענינו של יום הכיפורים במיוחד, וכלשון הגמרא „אהנאי”¹¹, מכל מקום, הרי אינן בדומה לעבודות הנעשות ביום הכיפורים בלבד – ולפי זה אפשר לומר:

אם נפרש שחיוב הכהן גדול להיות נשוי הוא דין בעבודת יום הכיפורים, יש מקום לומר שבעבודות שאינן מיוחדות ליום הכיפורים אין חיוב על הכהן גדול להיות נשוי¹².

אבל לסברא השניה, שחיוב זה הוא מצד שלימות הכהן גדול שצריכה להיות ביום הכיפורים, צריך לומר שהחיוב להיות נשוי הוא גם בשאר העבודות, שהרי אין זה דין בעבודה אלא בכהן גדול – והרי הוא שעושה את כל העבודות ביום הכיפורים.

ולפי זה נמצא שהרמב"ם סבירא ליה כסברא השניה, שכן כתב¹³: וכן שאר עבודות של יום זה כגון הקטורת של כל יום והטבת הנרות הכל עשוי בכהן גדול נשוי.

(10) רמב"ם הל' עבודת יוה"כ פ"א ה"ב. וראה נו"כ שם. ומה שהובא בכ"מ דהריטב"א בשם הרמב"ם כתב שאין חובה בכ"ג, כבר כתבו שט"ס וצ"ל הרמב"ם. וראה גם תוד"ה משום יומא כ, סע"ב. אבל „תרומת הדשן סדור המערכה ודשן המזבח" משמע מדברי הרמב"ם (רפ"ד שם) שלא היה ע"י הכה"ג. ואכ"מ.

(11) זבחים צא, א. וראה צפנת פענח עה"ת ר"פ קרח.

(12) ראה גבורת ארי שם ששקו"ט ביתירה מזו, דאולי קפיד רחמנא שיהיה לו בית בשעת כפרת ביתו דוקא ולא בשעת כפרת שתי שעירים.

(13) פ"א שם. ועד"ו בחינוך מצוה קפה.

„שבעת ימים .. מפרישין כהן גדול מביתו" – ויחד עם זאת, „ביתו (זו אשתו)" הוא תנאי לעיכובא בכהן גדול דוקא ביום הכיפורים!

ומזה גופא מוכח, שחיוב הכהן גדול להיות נשוי (ביום הכיפורים) נושא ענין מיוחד המוסיף בשלימותו של הכהן גדול – ולכן הדבר נדרש ממנו ביום הכיפורים.

ב. והנה, ההסברה בדין האמור – שהכהן גדול ביום הכיפורים צריך להיות נשוי – אפשר לומר בשני אופנים:

(א) זהו דין בעבודת יום הכיפורים: מצד החשיבות והעילוי של עבודה זו, עליה להעשות לא על-ידי כהן סתם אלא על-ידי כהן גדול, ולא על-ידי כהן גדול סתם אלא דוקא על-ידי כהן גדול שיש בו המעלה ד„ביתו זו אשתו".

(ב) זהו דין בכהן גדול: ביום זה, יום הכיפורים, צריך הכהן גדול להיות במעלה ושלימות נעלות יותר. כלומר, על-דרך שמצינו כמה וכמה דרגות בכהן גדול בכלל (גם בכל השנה): משוח בשמן המשחה, מרובה בגדים, וכיוצא בזה¹⁴, הנה ביום הכיפורים נדרשת ממנו גם המעלה והשלימות הנוספת ד„ביתו זו אשתו".

והנפקא מינה בין שתי סברות אלו להלכה: ביום הכיפורים ישנן גם העבודות הנעשות בכל יום, שאינן שייכות ליום הכיפורים דוקא – כגון הקרבת התמידים, הקטרת קטורת, הטבת הנרות וכו' – וגם עבודות אלו

(9) רמב"ם הל' כלי המקדש פ"ד הי"ב.

שהוא עיקר של שדה דכתיב¹⁷, ורב תבואות בכח שור.

ובהשקפה ראשונה קשה להבין: מאמרו של ר' יוסי בא בסוגיא שם בחטיבה אחת עם מאמרים נוספים של ר' יוסי אודות הנהגות טובות ומיני זהירות והידורים¹⁸, וממילא מובן שלכולם תוכן משותף. מהו תוכן המעלה וההידור בהנהגה זו, לקרות „לאשתי ביתי (ולשורי שדי)“?

ד. והביאור בזה:

בהנהגתו זו של ר' יוסי באה לידי ביטוי דרכו בעבודה, אופן הסתכלותו על הבריאה כולה: לא זו בלבד שהיה רואה שיש בעל הבית לבירה זו^{18*}, לא זו בלבד שהיה רואה שכל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא אלא לכבודו¹⁹ – אלא, בכל ענין וענין ראה (רק) את עיקרו ותכליתו ולא את הדבר כשלעצמו, ועד כדי כך, שכאשר קרא לאותו הדבר בשמו, היה מוכרח לקרוא לו כפי שהוא בעולמו. ולכן „לא קריתי לאשתי אשתי“, כי לא היה אצלו מקום לכך – הוא אכן לא ראה „אשתי“, אלא ראה „ביתי“^{19*}: מאחר שענין הנישואין

ג. ויובן בהקדים הביאור בדברי המשנה: „וכפר בעדו ובעד ביתו – ביתו זו אשתו“. ולכאורה: כיון שפירוש „ביתו“ (כאן) הוא „אשתו“, למה לא נאמר בכתוב בפירוש „(וכפר בעדו ובעד) אשתו“¹⁴? הלא התורה שבעל-פה – ברובא דרובא – מפרשת באריכות ענינים האמורים בתורה שבכתב בקיצור („ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא“¹⁵, וכיון שבנידון דידן הפירוש בתורה שבעל-פה אף הוא בן תיבה אחת, „אשתו“ – הרי תיבה זו היתה יכולה להאמר בכתוב גופא, במקום התיבה „ביתו“?)

ועל כרחק צריך לומר שלשון הכתוב „ביתו“ בא לציין ולהדגיש ענין מסוים ב„אשתו“ המרומו בתיבה „ביתו“, היינו, שלא נאמר כאן רק עצם הדין שהכהן גדול צריך להיות נשוי, אלא נתבאר גם שהיסוד לכך הוא, שדוקא בהיותו נשוי יש לו (המעלה המיוחדת של „אשתו“ כ„ביתו“.

ולהבין מעלה זו שב„ביתו זו אשתו“, יש להקדים מה שמצינו במסכת שבת¹⁶: אמר ר' יוסי מימי לא קריתי לאשתי אשתי ולשורי שורי אלא לאשתי ביתי ולשורי שדי. ופירש רש"י: אשתי ביתי, שהיא עיקר של בית. ולשורי שדי,

14) שהרי ב„ביתו“ הנאמר כאן [משא"כ דלקמן (פסוק יא) שכולל „אחי הכהנים“ – פרש"י שם ע"פ תו"כ עה"פ. שבועות יג, ב ואילך] אין נכללים בני ביתו של הכה"ג, שהרי לא מצינו תנאי בכה"ג ביוהכ"פ שצריך שיהיו לו בנים כו'. וראה בארוכה גבורת ארי ליומא כאן. ולהעיר מסוטה (מד, א): ובנית ביתך זו אשה.

15) ע"פ תענית ט, א.

16) קיח, ב.

17) משלי יד, ד.

18) ועפ"ז ק"ק מה שפרש"י „לא קריתי לאשתי אשתי – שאף שיחת חולין שלי יש ללמוד הימנו חכמה“. ולפ"ז גם מש"כ בחדא"ג שם צ"ע.

ובפרט צ"ע מהי הזהירות והמעלה דמיני לא קריתי. – וי"ל דרש"י מוסיף ביאור: מהו הלימוד לאחרים ואיך יבואו להנהגה כזו מצד עצמם. – ראה לקמן הערה *25.

18*) ראה בר"ר רפל"ט.

19) אבות ספ"ו.

19*) עפ"ז מובנת האריכות: א) מימי לא קריתי לאשתי אשתי, ב) אלא לאשתי ביתי.

אבל לר' יוסי היתה דרך אחרת וסדר הנהגה אחר: כל מציאות חיי הנישואין שלו לא היתה אלא כדי לקיים את הציווי „פרו ורבו” ולהשלים את הכוונה של „לא תהו בראה לשבת יצרה”²⁴ – ולכן ראה כבר מלכתחילה במציאות זו (של ענין „אשתו”) רק את העיקר והתכלית (הבאים לאחרי זה), את ענין „בית”.

[דוגמא לדבר – מאמר רז”ל²⁵ „איזהו חכם הרואה את הנולד”. הפירוש הפשוט בזה הוא, שהחכם מבין ויודע בכל ענין מה „נולד” ממנו בעתיד. אבל יש בזה דיוק: לא נאמר „יודע את הנולד” (או „מבין” וכיוצא בזה), אלא „רואה את הנולד”, שהוא הרבה יותר מידיעה והבנה: החכם²⁵ רואה את הנולד בעתיד באותו האופן שהכל רואים את הדברים שישנם כבר בפועל.

ומעלה מיוחדת בדבר – כיון ש„אינה דומה שמיעה לראיה”²⁶, וזאת אף במקום שהשמיעה היא אמיתית בתכלית ויש בה תוקף הפועל על האדם, על־דרך שמצינו בירושלמי „(מה) שמועה שמע ובא”²⁷; שהרי אף הוא (יתרו) היה עליו לבוא ולראות בעיניו כדי לקבל את הדבר בשלימותו, לפי שאינה דומה לו.

וזהו תוכן מעלת ה„חכם”, שכח שכלו (שמיעה) הוא בתוקף כזה, עד

„אשתו”) הוא הקדמה והכנה לעיקר ותכלית הדבר, שהוא קיום מצות פריה ורביה – הקמת בית בישראל, הבאה כתוצאה מהנישואין – ממילא ראה את „אשתו” אך ורק כ„בית”.

[על־דרך ביאור הראשונים²⁰ על השאלה למה לא תיקנו ברכה על הקידושין „אשר קדשנו במצותיו וצונו לקדש את האשה”), כמו שתיקנו על מצוות אחרות – כי הקידושין והנישואין הם רק הקדמה והכנה לעיקר והתכלית המתקיימים לאחרי זה על־ידי קיום מצות פריה ורביה²⁰].

ובכך נבדלה הנהגתו של ר”י מהנהגת חבריו: אצל התנאים האחרים היו זמנים (ימים) שבהם „קריתי לאשתי אשתי”, היינו שראו את ענין „אשתי” כשלעצמו, בלי (ולפני) התכלית של „בית”. ואף זו דרך על־פי תורה – לראות גם בכך חשיבות – וכמו שמצינו דין בתורה²¹ „נקי יהיה לביתו” (ואזי יוכל לקיים „ושמח את אשתו” – בשנה הראשונה) מיד בתחילת הנישואין, עוד בטרם הולדת הבנים; ועל־דרך־זה הציווי (ברגלים וכו’) „ושמח את אשתו”²² (אשר אף פוטר את הבעל מחיובים מסוימים אחרים), „איש ואשה זכו שכינה ביניהם”²³, וכן בשאר הענינים – על־פי תורה – שבחיי הנישואין של איש ואשה כשלעצמם.

(20) ראה רא”ש כתובות פ”א סי”ב.

(20*) להעיר מהמד”א (כתובות נט, ב) אין אשה אלא לבנים. ודפליגי עליה י”ל שהוא בנוגע לדיוק „אלא”.

(21) תצא כד, ה. ספה”צ מ”ע ריד.

(22) ראה ר”ה (ו, ב. וש”ג): אשה בעלה משמחה.

(23) סוטה יז, א.

(24) ישעיה מה, יח.

(25) תמיד לב, א.

(25*) עפ”ז יומתק דיוק רש”י הנ”ל (בהערה

(18) „ללמוד הימנו חכמה”.

(26) ראה מכילתא יתרו יט, ט.

(27) פרש”י ר”פ יתרו ממכילתא עה”פ. זבחים

קטז, א.

שאמרו חז"ל²⁹, "כל מי שאין לו בית אינו אדם" – על-ידי שיש לו בית הוא מגיע למעלת "אדם"³⁰.

וזהו הטעם לדיוק לשון הכתוב "ביתו" (ולא "אשתו"), להדגיש שהכהן-גדול צריך להיות בדרגת "אשתי – ביתי", כפירוש הדברים בתורה שבעל-פה בהנהגתו של ר' יוסי כל ימיו.

ומאחר שהדין שהכהן-גדול צריך להיות נשוי ביום הכיפורים אינו חיוב סתם, אלא הוא נושא את שלימות המעלה שבכהן גדול, "ביתו זו אשתו" כנ"ל, לפיכך (לסברא השניה הנ"ל ס"ב) אין זה דין בעבודת יום הכיפורים, אלא זהו דין וגדר בכהן גדול, באיזו דרגא עליו לעמוד.

ו. כידוע³¹, בין התחלת המסכת לסיום המסכת יש קשר ושייכות, וזהו טעם המנהג למצוא – בעת אמירת הדרן – תוכן המשותף לסיום המסכת ולתחילתה.

וכן הוא בנידון דידן: ענין "ביתו זו אשתו" האמור במשנה הראשונה במסכת יומא, יש לו קשר עם (סיום)

שאינו לו אשה אינו אדם. ובהזר ח"ג (ז, ב. קט, ב. רצו, א) "פלא גופא". ועוד: "ויברך אותם ויקרא את שמם אדם" היה רק כאשר "זכר ונקבה בראם" (בראשית ה, ב. וראה זהר ח"א קסה, א).
(29) ראה יבמות שם: וא"ר אלעזר כל אדם שאין לו קרקע אינו אדם. ובתוד"ה שאין: קרקע לבנות עליו שידור בו.

(30) ועפ"ז מובנת שייכות והמשך ב' המימרות כל אדם שאין לו אשה – שאין לו קרקע כו'. וראה בית האוצר מערכת א' כלל יד.

(31) ראה לעיל ח"ג שיחה ו לפרשת תזריע, שולי הגיליון להערה 31. ח"ב שיחה ו לפרשת תרומה ס"ג ובהערות שם. וש"נ.

שהוא "רואה את הנולד", ולא רק "יודע" או "מבין".]

ובכך גם מבואר במיוחד מה שמאמר זה של ר' יוסי, "מימי לא קריתי וכו'", בא תיכף לאחר מאמרו "חמש בעילות בעלתי ונטעתי חמשה ארזים בישראל" – כי הקדמת מאמר זה מגלה את תוכן הנקודה של המאמר שלאחריו: בסדר הנהגתו של ר' יוסי בענין "אשתי" לא היתה כל מציאות נוספת מלבד הקמת בית בישראל שבו "חמשה ארזים", ולכן מלכתחילה ("מימי") היה קורא לה על שם התכלית שבה – "ביתי".

176

יתר על כן: לא רק במין המדבר, ובפרט בבת ישראל, היה רואה את התכלית בלבד, אלא בדרך זו ראה גם את מין החי ("שוריי") – הכולל גם את התבואות כו' – כלומר, את "חלקו בעולם" בכללות: גם ב"שור" ראה רק את תכליתה ומטרתה של מציאותו – "שדי", ענין "ורב תבואות בכח שור" הבא על-ידי החרישה והזריעה והקצירה בשדה. ואף את זאת ראה מראש, עוד לפני התוצאות של החרישה והזריעה: "מימי" – לא היה יכול לקרות שורו "שוריי", כי ראה כבר בשור את "שדי", ובדרך ממילא גם קרא לו כך.

ה. מכל הנ"ל יובן גודל המעלה שבחייבו הכהן-גדול ביום הכיפורים להיות נשוי, ודוקא באופן של "ביתו זו אשתו" – והיינו כנ"ל, שתהיה לו בפועל "אשתו", וזאת באופן שיראה את "אשתו" רק כ"ביתו". וזוהי שלימות המעלה הנוספת גם בו עצמו²⁸, כמו

(28) נוסף על המפורש (יבמות סג, א) כל אדם

אדם לחבירו אין יום הכיפורים מכפר עד שירצה את חברו". ומהאמור כאן שהטהרה והכפרה של יום הכיפורים הן "לפני ה'", מבואר שהכפרה באה מהקב"ה – ואם כן, מה הוסיף מאמרו של ר' עקיבא על הידוע כבר מדברי ראב"ע?

ב) התמיהה אף גדולה מזו: למה לו לר' עקיבא להזקק לראיות מן הנביאים שהקב"ה מטהר את ישראל, מכתוב ביחזקאל (ולא הסתפק בכך עד שהביא ראיה נוספת³⁸) מירמיה – והלא זהו מקרא מפורש בחזונו (שהובא בדברי ראב"ע כנ"ל): „כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו“?

ואדרבה: דוקא בפסוק זה מופיעים במפורש שני הפרטים שבדברי ר' עקיבא: (א) „לפני מי אתם מטהרין“ – „לפני ה' תטהרו“; (ב) „מי מטהר אתכם“ – „יכפר גו' לטהר אתכם“?

ואין לומר שר' עקיבא חולק על ראב"ע, וסבירא ליה שהקב"ה מטהר ומכפר (גם) על עבירות שבין אדם לחבירו אפילו כשלא ריצה את חברו [ומטעם זה גם אינו יכול להביא (כראב"ע) את הראיה מהפסוק „לפני ה' תטהרו“] – כי מהלשון „אמר ר' עקיבא“, ולא „ור' עקיבא אומר“, מובן שר' עקיבא אינו חולק³⁹ על ראב"ע⁴⁰, אלא מוסיף על דבריו.

המשנה האחרונה שבמסכת³²: „אמר ר' עקיבא³³ אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין מיי³³ מטהר אתכם אביכם שבשמים שנאמר³⁴ וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם ואומר³⁵ מקוה ישראל ה' מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל“.

כדי להבין את הקשר, יש לעמוד תחילה על כמה שאלות ודיוקים בדברי ר' עקיבא:

(א) לכאורה מאי קא-משמע-לן ר' עקיבא – הרי זהו דבר המובן מאליו שרק הקב"ה הוא שמטהר את (חטאייהם של) ישראל, וכמפורש בכמה וכמה פסוקים בחזונו ונ"ך?

ומה עוד, שתיכף קודם למאמרו של ר' עקיבא שנינו במשנה: „דרש ר' אלעזר בן עזריה מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו“³⁷ עבירות שבין אדם למקום יום הכיפורים מכפר עבירות שבין

(32) פה, ב.

(33) ולהעיר משייכות המיוחדת של ר"ע ל"ביתו זו אשתו", כמסופר בדח"ל (כתובות סג, א) דר"ע תלה לימוד התורה שלו [שהיה באופן נעלה ביותר, וראה מנחות (כט, ב) דמשה „לא היה יודע וכו'"], עד ש„כולהו אליבא דר"ע“ (סנהדרין פו, א) באשתו – „שלי ושלכם שלה הוא“.

(33*) כן הוא במשנה שלפנינו בש"ס ובמשניות. ובירושלמי, ברי"ף וע"י שם – ומי וראה שינויי נוסחאות במשניות שם.

(34) יחזקאל לו, כה.

(35) ירמיה יז, יג.

(36) במשניות ליתא תיבת „ה'“. והוא כפסוק בירמיה יד, ח. וראה על הגליון בש"ס שם שמציין דכירושלמי, וברי"ף ובע"י הוא ככפנים. וכן הוא באור התורה יום הכיפורים ע' א'תקעו. וראה שינויי נוסחאות במשניות שם.

(37) אחרי טז, ל.

(38) כדלקמן בקושיא הג'.

(39) ראה שדי חמד כללים (ח"א ע' מט וח"ז

ע' א'תעה) וש"נ.

(40) ועפ"ז מובן שצ"ע במ"ש ברי"ף לע"י שם, דראב"ע ור"ע פליגי במי שיש לו עבירות שבין אדם לחבירו ולא ריצה את חברו, האם מעכב

„ואומר“, המורה על כך שהראיה הראשונה אינה מספיקה – ובלשון הש"ס⁴³: „מאי ואומר“?

ז. והביאור בזה:

כשם שנתבאר בנידון שבהתחלת המסכת, שהמעלה ד"ביתו זו אשתו" אינה תנאי בעבודות יום הכיפורים, אלא היא מעלה ושלמות בכהן גדול גופא, ולכן דין זה אינו שייך לעבודות המיוחדות ליום הכיפורים בלבד, אלא לכל עבודות היום, כפסק-דין הרמב"ם; על-דרך-זה הוא בענין המבואר בסיום המסכת – הכפרה והטהרה הנעשות ביום הכיפורים:

מדברי ראב"ע למדנו רק שיום הכיפורים מכפר, ואפשר שכפרה זו באה מצד היום (קדושת היום וכו'); ועל זה הוסיף ר' עקיבא, שכפרת יום הכיפורים אינה (רק) מצד יום הכיפורים (בלבד)⁴⁴, אלא מצד (מה שבו מתגלית) מעלת ישראל – „אשריכם ישראל“: הכפרה ביום הכיפורים היא מצד הקשר שבין ישראל ל„אביכם שבשמים“⁴⁵.

ועל חידוש זה הביא ר' עקיבא ראייה מהכתוב „וזרקתי עליכם מים טהורים וגו'“, שממנו מוכח שהקב"ה מטהר את ישראל גם שלא ביום הכיפורים (שהרי כתוב זה עוסק בזמן הגאולה);

יתירה מזו: מהכתוב „וזרקתי גו'“ מובן שהטהרה האמיתית בגאולה העתידה היא מצד מעלתם של ישראל

גם אין לומר שר' עקיבא בא להוסיף ולהדגיש שגם לאחר שריצה את חבריו מוכרח החוטא (גם בעבירות שבין אדם לחבריו) להזקק לטהרה שעל-ידי „אביכם שבשמים“ – כי, כמבואר בכמה מקומות, גם מצוות שבין אדם לחבריו הן בעיקרן מצוות שבין אדם למקום⁴¹, שכן גם מצוות אלו צריך לקיים מפני שהן ציוויו של הקב"ה⁴², ואם כן, מובן ממילא שגם לאחר שריצה את חבריו אין זה מתקן אלא את החלק שבמצוות אלו השייך לחבירו, אבל כדי שיטהר לגמרי (גם מצד היותן ציווי ה') יש הכרח (גם לראב"ע) בטהרת הקב"ה, כמו במצוות שבין אדם למקום.

ודבר זה מודגש כבר בדברי ראב"ע: „עבירות שבין אדם לחבריו אין יום הכיפורים מכפר עד שירצה כו'“. הרי שגם לאחר הריצוי עדיין יש צורך בכפרת יום הכיפורים, שהיא על-ידי הקב"ה.

ג) למה נזקק ר' עקיבא להביא ראייה שניה לדבריו, כמו שהדגיש בלשונו

הכפרה על עבירות שבין אדם למקום – דראב"ע ס"ל ד„אין יוהכ"פ מכפר" כלל*, ור"ע ס"ל דמ"מ מכפר על עבירות שבין אדם למקום [נוסף על העיקר שמפשטות הלשון דראב"ע משמע שהכפרה על עבירות שבין אדם למקום והכפרה על עבירות שבין אדם לחבריו אינן תלויות זב"ן]. (41) ראה גם בנעתק בשולי הגליון להערה הקודמת.

(42) ראה לקוטי שיחות ח"ב ע' 670 ואילך. לקמן שיחה א לחג השבועות ס"ג ואילך. ובכ"מ.

(* להעיר מפר"ח סי' תרו בשם מוהר"ש גארמיזאן [ובעץ יוסף לע"י כאן מפרש כן דברי הרי"ף שבפנים ההנהגה]: „שהעביה שבין אדם לחבירו יש בה חלק למקום... וכז' שלא הרצה את חבריו אפי' מה שבין אדם למקום אינו מכפר“.

(43) ברכות סג, א. וש"נ.

(44) ראה גם רי"ף לע"י שם.

(45) ראה עד"ז בלחם שמים (ליעב"ץ) יומא כאן (הובא ג"כ ב„לקוטים“ למשניות כאן. וראה לעיל שיחה א לראש השנה ס"ב ואילך).

היה לו לר' עקיבא להביא רק את הפסוק השני, „מקוה ישראל ה'“, ולא את הראשון?

והביאור בזה:

החילוק בין שני הפסוקים הוא: „וזרקתי“ הוא על-דרך הטהרה שעל-ידי הזאה⁴⁹, ו„מקוה ישראל“ – על-דרך טבילה במקוה⁵⁰. ואחד החילוקים שבין הזאה לטבילה: (א) הזאה היא „מן הטהור על הטמא, על ידי אחר“⁵¹ וטבילה היא „על ידי עצמו“⁵¹, (ב) דוקא הזאה מטהרת מטומאת מת.

וכן הוא גם ברוחניות הענינים: טהרה במקוה היא מה שיש ביכולת אדם מישאל לעשות בכח עצמו, על-ידי עבודתו הוא; אבל כשהוא בדרגת טמא מת רח"ל, היינו, שאין מתקיים בו (בגילוי) „ואתם הדבקים בה' אלקיכם (וממילא – אינו בבחינת) חיים גו“⁵², אזי הוא נזקק לקיום „וזרקתי גו“ הבא מלמעלה, היינו, לא מצד עבודתו, אלא מצד הקשר העצמי שלו עם הקב"ה, קשר הקיים בשלימותו לעולם.

ולכן, כיון שביקש ר' עקיבא להביא ראייה שטהרת בני ישראל היא מצד מעלתם העצמית, שלמעלה מהגבלת הזמן, ואינה תלויה במעמד ומצב בני ישראל בעבודת ה', הביא בתחילה את הכתוב „וזרקתי גו“ – הטהרה הנובעת מהקשר העצמי של ישראל לקב"ה.

אבל כיון שסוף-סוף כתוב זה מיידי

כשלעצמם (שאפילו כשחטאו בני הם⁴⁶), ואפילו לא מצד העבודה והתשובה של ישראל, כמו שכתוב לעיל שם⁴⁷, „לא למענכם אני עושה בית ישראל גו' וזרקתי גו“; והיינו, שהטהרה אינה מצד קדושת היום (יום הכיפורים), ולא מצד קדושת המקום (עבודה בקדש הקדשים), ואף לא מצד היות בני ישראל במצב של קדושה – אלא מצד מעלתו של אדם מישראל בעצם⁴⁷, בכל זמן ובכל מקום.

וממילא צריך לומר, שגם טהרת ישראל שביום הכיפורים אינה מצד היום בלבד, אלא היא (בעיקר) מצד מעלת ישראל.

אולם מכתוב זה לבדו עדיין אין ראייה גמורה שהטהרה היא מצד מעלתם העצמית של ישראל, שהרי מדובר בו אודות זמן הגאולה, שהוא עת רצון (ואם כן, אפשר לומר שהזמן גרמא, בדוגמת יום הכיפורים); ולכן הביא ר' עקיבא עוד ראייה מהכתוב „מקוה ישראל ה'“, אשר (א) אין מדובר בו בעת רצון, וכן (ב) הוא מתייחס אף לזמן שבו מצב עם ישראל הוא שלא כדבעי, ומכל מקום אומר הכתוב: „מקוה ישראל ה'“ – „מה מקוה כו' אף הקב"ה מטהר את ישראל“⁴⁸.

ח. אלא שצריך להבין: לפי זה

(46) ראה קדושין לו, א. ספרי האיזינו לב, ה (ושם משמע דגם ר"י הודה לר"מ). במדב"ר פ"ב, טו. ועוד.

(47) יחזקאל שם, כב.

(47*) וכצריך לתשובה – י"ל שזהו ע"ד ביאור הרמב"ם (הל' גירושין ספ"ב) שמוכרח להיות כופין אותו, אבל רק לבטל את האונס שנמבחוץ שתקפו.

(48) ראה ג"כ לחם שמים שם.

(49) ולהעיר, שגם בנוגע לכה"ג מצינו (בתחילת המסכתא – ח, א) שהיו מזין עליו בז' ימים שמפרישין אותו (ולדיעה א' – כל יום).

(50) ראה גם חדא"ג כאן.

(51) חדא"ג כאן.

(52) ואתחנן ד, ד.

הדין במקוה הוא, שטבילה מטהרת אף מקצת טומאה, היינו, שאפילו כשיש על האדם טומאה נוספת שהטבילה אינה מטהרתה, מועילה הטבילה לטהרו מהטומאה הקלה על-כל-פנים⁵⁵.

וזהו דיוק ר' עקיבא „מה המקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל"⁵⁶ (— שבזה בא לרמז): כשם שהמקוה מטהר גם את אלו שאף לאחרי הטבילה במקוה עודם בטומאתם, טהרה ממקצת טומאה, כן — באופן זה — „הקב"ה מטהר את ישראל": אל יעלה על דעתו של אדם מישראל שאם יעשה תשובה רק על חלק מעוונותיו לא יקבל הקב"ה את „מקצת" תשובתו⁵⁷, אלא — באותו האופן שהמקוה מטהר את הטמאים (אף את העומדים בטומאתם גם לאחרי שטבלו), מטהר הקב"ה את ישראל גם בהיותם עדיין טמאים רח"ל מעוונות אחרים⁵⁸.

וההסברה בזה היא — כי „הקב"ה מטהר את ישראל": כיון שגם הטהרה במקוה אינה באה בכח עבודתם של

בעת רצון כנ"ל, הביא ר' עקיבא את הכתוב השני, „מקוה ישראל ה'", שאינו מדבר בזמן מיוחד כו', ובא זה והוכיח על זה, שגם הכתוב „וזרקתי גוי" קאי בכל הזמנים.

אבל מאידך גיסא, יש מעלה בפסוק הראשון (ואדרכה, הוא העיקר ולכן הובא כראיה ראשונה), כי בו דוקא מדובר אודות הטהרה הבאה מצד עצמותו של איש ישראל, כנ"ל.

ט. אע"פ שהטהרה הבאה מלמעלה, מצד ההתקשרות העצמית כנ"ל, היא בעיקר בהזאה המטהרת מטומאת מת, מכל מקום, יש מעין זה גם בטהרה במקוה, וזהו חידוש ר' עקיבא „מה מקוה כו' אף הקב"ה מטהר את ישראל", שגם הטהרה באופן של „מקוה" באה מזה ש„הקב"ה⁵³ מטהר את ישראל"⁵⁴.

ועפ"ז יתבאר עוד דיוק בדברי ר' עקיבא: „מה מקוה מטהר את הטמאים" — דלכאורה, התיבות „את הטמאים" הן לשון יתירה, ודי היה לו לומר „מה מקוה מטהר אף הקב"ה מטהר כו'":

אלא הביאור בזה:

(55) משנה ספ"ג דברכות.
 (56) ראה עד"ז ברי"ף לע"י כאן. וראה גם לחם שמים כאן.
 (57) אבל להעיר מאגרת התשובה פ"א: „שיגמור בלבו כו' ולא יעבור עוד כו' הן כמ"ע הן במל"ת". וראה בלקוטי ביאורים לתניא ח"ב (קה"ת) ע' עז. לקוטי שיחות ח"ט ע' 394 הערה 20. חל"ב ע' 879.
 (58) ועפ"ז יובן ההמשך של דברי ר"ע לדרשת ראב"ע שיוה"כפ מכפר על עבירות שבין אדם למקום גם (כשעדיין יש לו עבירות אחרות) כשלא נתכפר על עבירות שבין אדם לחבירו (כפשטות דברי ראב"ע, וכנ"ל הערה 40).

(53) להעיר מיהל אור (רשימות לתהלים) ע' לו: שבחינת מי מטהר אתכם כי מי דא עתיקא המתגלה בבניה ונקי מקוה ישראל ד' יודין דע"ב הנמשכים בבניה כו'. וראה ג"כ אור התורה יום הכיפורים ע' א'תקעז ואילך.
 (54) ועפ"ז יש לבאר מה שדימו הטבילה דערב יוה"כפ (לדיעה שהיא משום תשובה) „כגר המתגייר" (ש"ע אדמו"ר הזקן סתר"ו סי"ב — ע"פ המהרי"ל (הובא בד"מ שם)) — כי ע"י הטבילה במקוה נטהר האדם (לא רק לפ"ע העבודה והתשובה שלו, כי אם) „כגר המתגייר" — שנעשה מציאות חדשה, ע"ז ש„הקב"ה מטהר את ישראל".

לא כן, „אשריכם ישראל“, מה טוב חלקכם, שכאשר הקב"ה רואה שאחד מכם פונה לשוב אליו, באיזה ענין שהוא, מיד הוא מכפר עליו, „הקב"ה מטהר את ישראל“.

ואחר כך מסייע לו הקב"ה⁵⁹ שיתקיים בו „מצוה גוררת מצוה“⁶⁰ – שייפטר מכל עוונותיו, עד שיגיע לדרגת בעל תשובה, אשר צדיקים גמורים אין יכולים לעמוד שם⁶¹.

(משיחת ר' תשרי תשל"א)

59) דהבא ליטהר מסייעים אותו (שבת קד, א. וש"ג). ובאגרת התשובה פי"א (ק, ב): הבא דייקא מיד שבא.
60) אבות פ"ד מ"ב.
61) ברכות לד, ב. רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד. וראה ספר המאמרים תש"ט ע' 183 בהערה. לקוטי שיחות חיי"ד ע' 361 ואילך.

ישראל, אלא מצד „הקב"ה“ – היינו, מצד ההתקשרות העצמית בין איש ישראל לקב"ה – לכן אין בה שום הגבלות, אלא היא נמשכת בכל מיני הזמנים והמצבים, ואף במי שגם לאחר הטהרה עדיין יש עליו טומאות אחרות – שאפילו בו מתקיים „הקב"ה מטהר את ישראל“.

י. זוהי ההוראה הנפלאה שבדברי ר' עקיבא:

בא יהודי לפני הקב"ה ובקשה בפיו: לא אוכל להתחרט על כל עוונותי, מהעדר (כח, וממילא – מהעדר) זמן. אבל יש בידי כמה רגעים פנויים, והנני מתחרט ומתוודה על עוונות אלו ואלו המעיקים עלי ביותר. יהודי זה יכול להעלות בדעתו שלא יקבל הקב"ה תשובה כזו – ועל כך אומר ר' עקיבא:

